

TVÅKAMMARRIKSDAGENS PROFESSORER

Av docenten ELIS HASTAD, Stockholm

SKRIFTSTÄLLAREN E. H. Thörnberg brukar i en av sina standardföreläsningar berätta en anekdot om en framstående redaktör, som för ett trettiotal år sedan frågade en lika framstående industriman i första kammaren, varför en i sin vetenskap också framstående professor ej åtnjöt större inflytande i kammaren; svaret skall kort och gott ha låtit: »han är professor». Och när »Daniel Pettersson, privatman», alias Erik Thyselius, år 1908 skrev sin pamflett »Våra herrar i första kammaren», ansåg han sig kunna göra följande generaluttalande: »Herrar professorer från universiteten (Göteborgs högskola inbegripen) ha sedan långliga tider tillbaka visat sig, när de kommit in i riksdagen, som ett ganska egendomligt släkte, vars sysslande med den praktiska politiken mycket ofta varit till föga gagn och uppbyggelse för det allmänna och mången gång knappast ens för dem själva.» Dessa uppfattningar — märk väl dock uttalade i ena fallet av en högst oakademisk bruksägare och i andra fallet i en publicistisk uppgörelse med förstakammarkonservatismens dåvarande teoretiska målsmän — ha säkerligen alltjämt resonans på många håll. Vanligt är, att Harald Hjärnes ställning som riksdagsman göres ej blott till ett exempel utan till ett typiskt exempel; Hjärne fick ej samma glänsande position i riksdagen som han åtnjöt inom vetenskapen; ergo, menar man med konkluderande raskhet, passa nog professorer ej till att sitta i riksdagen. Ett obligatoriskt inslag i meningsutbytena av professorsinsatserna i folkrepresentationen är hänvisningen till Frankfurterparlamentets massuppstånd av professorer, med åtföljande fiasko karakteriserat av rimkvädets: etthundrafemtio professorer — fosterlandet är förlorat.

Man kan genast säga, att sådana generella påståenden som de ovan citerade näppeligen innehålla hela sanningen. Frågan

är, om de ens innehålla mycket av sanning. Eftersom det avsnitt av den svenska riksdagens sociologi, som skulle kunna kallas den akademiska representationen, veterligen förut ej mera systematiskt behandlats, skall nedan ett litet försök härtill göras. Varken en tidskrifts utrymme eller ämnets omfång tillåta dock någon mera ingående diskussion; en sådan försvåras f. ö. delvis av vanskligheten, för att ej ibland säga omöjligheten att på grundval av protokoll och vår ganska magra och tidvis ytterst partipolitiskt ensidiga biografiska litteratur efteråt bilda sig någon säkrare mening om de handlande personernas faktiska betydelse i riksdagsarbetet och det politiska skeendet.

Tiden från representationsreformen fram till det demokratiska genombrottet omkring 1911 lade åtskilliga hinder i vägen för professorerna att överhuvud vinna inträde i den svenska riksdagen. Första kammaren saknade arvode, och bortses från de länge fåtaliga professorerna i Stockholm kunde knappast andra än burgna akademilärare reflektera på att etablera sig i överhuset. Andra kammaren återigen valdes då — liksom ännu — efter bostadsband; detta innebar, att professorer praktiskt taget blott kunde väljas från fyra kretsar: Uppsala, Lund, Stockholm och Göteborg, och av dessa förfogade Uppsala och Lund blott över ett mandat var (Uppsala dock ett par perioder före 1894 års vingklippning två mandat); dessutom upprättades Stockholms och Göteborgs högskolor först under perioden, något som betydde att den akademiska representationen från våra två storstäder till en början nästan undantagslöst var begränsad till medicinska och naturvetenskapliga inklusive teknologiska ämnesrepresentanter; samhällsvetenskaperna (juridik, historia, statskunskap, statistik, nationalekonomi) hade följaktligen små utsikter att bli rikligare företrädda i den folkvalda kammaren. I grund och botten förhöll det sig också så, att läroverkslärarna, i synnerhet lektorer och rektorer, då för tiden hade mycket större chanser att befolka kammaren, främst tack vare den överrepresentation i förhållande till landsbygden, som städerna före proportionalismens införande 1911 åtnjöto. Med några lysande undantag spelade nog, på det hela taget, elementarlärarna ända till sekelskiftet en större roll än professorerna i andra kammaren. Även förstakammarmandat hade mera burgna läroverkslärare ute i landsbygdslänen minst lika stora möjligheter som

professorerna att få, ty de voro närmare till att skaffa sig behövliga intima relationer med hemortens landstingsmän. Både i första och andra kammaren voro också läroverkslärarna då vida talrikare representerade än för närvarande.

I första kammaren sutto under den arvodeslösa perioden: Svante Arrhenius' fader, Ultunarektorn titulerprofessorn J. P. Arrhenius 1867/72, statsrättsprofessorn H. L. Rydin 1867/75, astronomiprofessorn vid Vetenskapsakademien N. H. Selander 1867/70, f. d. Helsingforsprofessorn i statsrätt riksarkivarien J. J. Nordström 1867/74, historieprofessorn F. F. Carlson 1873/87, filosofi-professorn Sigurd Ribbing 1875/79, (läraren i nationalekonomi vid bl. a. Stockholms Högskola J. A. Leffler 1885/88), statskunskapsprofessorn Oskar Alin 1889/99, statsrättsprofessorn Hugo Blomberg 1894/1909, anatomiprofessorn i Lund H. O. Lindgren 1897/1911, processrättsprofessorn E. Trygger 1898/1937, statskunskapsprofessorn P. Fahlbeck 1903/11, historieprofessorn Sam Clason 1907/25, Chalmerska institutets rektor professor E. A. G. A. Wijkander 1907/11, väg- och vattenbyggnadsprofessorn vid Tekniska Högskolan J. G. Richert 1907/11 samt Lantbruksakademiens sekreterare professor H. Juhlin-Dannfelt 1908/09.

I andra kammaren kan man lämpligast göra samma förteckning bänkvis. För Stockholm sutto: fysikprofessorn vid Tekniska högskolan, sedermera kanslirådet frih. A. H. E. Fock 1867/87 B samt 1891/93, professorn vid Riksmuseet A. E. Nordenskiöld 1870/72, 1881/87 B och 1891/93; titulerprofessorn fysikern E. Edlund 1872, kirurgiprofessorn C. J. Rossander 1875, anatomiprofessorn E. A. H. Key 1882/87 B, Tekniska Högskolans överdirektör Knut Styffe 1888/90, botanikprofessorn vid riksmuseet V. B. Wittrock 1888/90, anatomiprofessorn Curt Wallis 1891/1911, fysiologiprofessorn O. C. Lovén 1891/93 och 1897/99, f. d. historieprofessorn riksarkivarien C. Th. Odhner 1894/97, geologiprofessorn frih. Gerard De Geer 1900/05 och litteraturprofessorn Carl Warburg 1905 B/1908; Knut Kjellberg, 1906/11 och 1918/20, samt G. Kobb, 1909/11 i andra kammaren och 1912/14, 1919 B/20, 1924/30 i första kammaren, blevo 1911 resp. 1912 professorer vid Konstakademien resp. Tekniska högskolan. Från Göteborg är den akademiska kontingenten vida mindre: Chalmerinstitutets föreståndare titulerprofessorn Edv. von Schoultz 1873/77, hans efterträdare ovannämnde Wijkander 1887 B och 1891/96, historieprofessorn sedermera överdirektören Ernst Carlson 1897/1905 samt stats-

kunskapsprofessorn Rudolf Kjellén 1906/08.¹ De båda universitetsstäderna tillämpade under majoritetsvalens tid ganska skilda system. I Uppsala rådde en oavbruten akademisk succession; blott när staden ett par perioder förfogade över två mandat fick en ingenjör ett av dem, och Millqvist talar därför också i »Andra kammarens män 1900—1902» om Uppsalas »under akademistaten sällsynt förslavade handels- och hantverkskår». För Uppsala sutto: Sigurd Ribbing 1867/72, hans filosofiske vederdeloman akademiadjunkten F. G. Afzelius 1873/75, Herman Rydin 1876/78 och 1882/90, nationalekonomen, sedermera ecklesiastikministern och justitierådet C. G. Hammarskjöld 1879/81 samt historikerna Simon Boëthius 1891/02, Harald Hjärne 1903/08 och Nils Edén från 1908; sedermera har Uppsalalänet bortsett från kortare avbrott uppehållit den akademiska representationen, förutom Edén genom Georg Andrén (då docent), Nils Wohlin, Vilh. Lundstedt och Åke Holmbäck. Lund däremot valde under majoritetsvalens period blott två gånger professorer: botanisten J. G. Agardh 1867/72 och straffrättsjuristen J. W. Thyrén 1909/11; sedermera har endast Clas Lindskog och docenten A. Thomson företrätt det sydsvenska universitetet i andra kammaren.

Vill man med några ord kommentera de uppräknade akademiernas betydelse, faller det genast i ögonen, att samhällsvetenskaperna till en början voro jämförelsevis fåtaligt representerade. I andra kammaren befunno sig naturvetenskapsmännen och medicinarna så gott som hela tiden i flertal, och det dröjde egentligen till rösträttsstriderna fr. o. m. 1890-talet, innan man kan iaktta en mera systematisk strävan främst bland de konservativa och moderata att förstärka kadrerna med spetsarna i de politiska vetenskaperna.

Av samhällsforskarna före systemskiftet under tullstriden utövade några ett betydande inflytande. Den månglärde, strängt konservative men kanske alltför självmedvetne J. J. Nordström nådde visserligen i den nya första kammaren aldrig samma dominerande position som tidigare i prästeståndet; hans anföranden utgjorde likväl något av de värdefullaste och lärrikaste, som i kammarens protokoll bevaras, och kammarens förlust genom hans dödsfall kan svårligen ersättas, yttrade P. von Möller i det biografiska arbetet »1867 års första kammare». Den för sin fintlig-

¹ Viktor Rydberg blev först efter sin korta visit i riksdagen på 70-talet professor.

het och uthållighet beryktade F. F. Carlson, även han en mycket bemärkt ledamot av prästeståndet och ett tiotal år i två repriser ecklesiastikminister under Louis De Geer, utövade åtminstone på 70-talet ett stort inflytande i riksdagen och statsutskottet; från hans första riksdag, 1873, stammar också den historiska »kompromissen» i försvarsfrågan, till vilken främst hans namn är knutet. C. G. Hammarskjöld gjorde sig snart både välkänd och fruktad för sin glänsande parlamentariska talegåva; lantmannapartiet närstående var han ecklesiastikminister i ministärerna Posse, Thyselius och Themptander samt gjorde såsom justitieråd en kortare, mycket uppmärksammas gästroll som frihandlare i första kammaren på 90-talet. Rydin, som saknade liknande utförsgåvor, gällde länge som en konstitutionell expert, dock kanske med alltför stor böjelse för opportunism och sofistisk; först sedan han, efter viss tveksamhet, blivit protektionisternas man, förvärvade han under perioden 1888/90 en plats i solen, både som vice ordförande i konstitutionsutskottet och ledamot av talmanskonferensen. Däremot ernådde de båda uppsalafilosoferna aldrig samma politiska rang; den konservative Ribbing var visserligen en mycket flitig — av Strindberg f. ö. orätt begycklad — talare samt innehade flera år en plats i lagutskottet men han tillhörde i andra kammaren »intelligensen», som den lantmannapartistiska bondemajoriteten ej särdeles senterade; den mera moderate Afzelius, som i anmärkningsvärd motsats till den vältalige sonen Ivar var mycket tystlåten, åtnjöt förvisso gott anseende (han blev redan andra året ledamot av lagutskottet och var senare under flera år ledamot av konstitutionsutskottet), fastän det torde vara oriktigt att, som Albert Nilson gör i Sv. Biogr. Lex., beteckna honom »såsom en inflytelserik medlem av lantmannapartiet».

Förstärkningen av det akademiska inslaget efter 1888 års systemskifte stod, såsom ovan framhållits, främst i samband med rösträttsstridens tillskärning, i någon mån även med unionsfrågans. Protektionistmajoriteten, som till stor del måste byggas upp med helt nya män och huvudsakligast rekryterades av industrimän, gods- och bruksägare samt ämbetsmän och officerare, behövde motvikter, i första kammaren mot den forna handelsmajoritetens resterande elit, där bl. a. f. d. professorerna Ivar Afzelius, Samuel Annerstedt, C. G. Hammarskjöld samt f. d. docenten Hans Forssell återfunnos, i andra kammaren mot liberalerna, som i författningsfrågor visserligen icke hade professo-

rer i teten men däremot sådana parlamentariska förstarangskrafter som bl. a. Adolf Hedin, lektorerna Elowsson och Magnus Höjer, d:r David Bergström samt den stora vältalaren Faluadjunkten Vahlin, Sixten von Friesen och senare Karl Staaß. Alin nådde visserligen icke högre funktioner än ledamotskap av konstitutionsutskottet och 1895 års hemliga utskott; trots att hans professur omfattade statskunskap och vältalighet låg icke heller hans styrka på tribunen, men han levererade — i strid mot Rydin — ett unionspolitiskt program, han blev »det stora partiets» konstitutionella auktoritet och — för att citera Simon Boëthius — »inom sitt eget läger älskades och beundrades han såsom kämpan utan fruktan och tadel för Sveriges ära, rätt och välfärd». Hugo Blomberg fick aldrig samma utomordentliga inflytande på sitt parti som Uppsalakollegan men han avancerade 1902 till och dog 1909 såsom ordförande i konstitutionsutskottet. Ernst Tryggers enastående roll i den kammare, vars personifikation han i många år var, behöver ej här närmare angivas. Varken Pontus Fahlbeck eller Sam Clason hade trots politisk lidelse den parlamentariska talekonstens gåva för sig; åtminstone den senare åtnjöt dock inom sitt parti ett mycket stort inflytande, och han slutade sin politiska bana som konstitutionsutskottets ordförande och ecklesiastikminister, och vad den idérike Fahlbeck beträffar utnyttjades hans arsenal av argument under striderna om parlamentarismen måhända mer än någon annans.

I andra kammaren hade Simon Boëthius flera år majoriteten emot sig och hans utskottskarriär (ledamotskap i konstitutionsutskottet) fördröjdes. Han kunde heller aldrig göra lantmannapartiets ledare, som han eljest stod nära, rangen stridig, men han var en av de få som vågade ta upp en dust med Hedin; han var dessutom positivt inriktad, t. ex. i skol-, arbetar- och rösträttsfrågorna, och åtminstone på slutet av de tolv riksdagsmannaåren åtnjöt den oförvägne och talföre Uppsalaprofessorn en bemärkt ställning. Odnern började ovanligt, i det att han genast vid inträdet i kammaren blev gruppordförande, låt vara allenast för de moderata stadsrepresentanterna, vilka tidigare haft Göteborgsborgmästaren Svanberg till ordförande; bland kammarens verkligt ledande personligheter kunde han trots allt arbete dock aldrig inrangeras, och han ledsnade också efter fyra år på politiken. Kjelléns tre år på andra kammarens Göteborgsbänk präglades av mycken aktivitet, självständighet (han var »unghögerns» tales-

man) och vältalighet; större inflytande nådde han dock först i senaten 1911—1917, där majoriteten under stark kritik från ententeorienterade vänstermän insatte den tyskorienterade Kjellén i hemliga utskottet; hans politiska åskådning var dock alltjämt för idébetonad och självständigt profilerad för att bana väg till ett samlande ledarskap för de många skilda intressena inom den gamla förstakammarhögern. Harald Hjärne etiketterades vid debuten i riksdagen närmast som friliberal, och som liberal kandidat hade han på 90-talet blivit slagen av Boëthius vid Uppsalas ytterst uppmärksammade andrakammarval. När han invaldes — för honom säkerligen ett årtionde för sent, om man tänker på hans kraftfulla aktivitet i Uppsala i början av 90-talet — befann han sig emellertid på övergången mellan liberalism och den konservatism, som skulle präglade hans senare år i första kammaren; han påpassades dessutom mer än någon annan, ja, det har sagts att några vänstermän till en början skulle rent av ha organiserat en »skrattelaque» för att på så sätt reducera den fruktade motståndarens och förmente renegatens inflytande. I den vänsterstyrda andra kammaren blev han »majoriserad», men han var under sina andrakammarår om inte ledaren så dock den mest uppmärksammade representanten för de moderata stadsrepresentanterna. Det parlamentariska detaljarbetet var ej hans force, men hans — med tiden sparsamma — inlägg i andra såväl som första kammaren utgjorde ofta glanspunkter i debatten.

Liberalernas akademiska inslag från samhällsvetenskaperna inskränkte sig till Ernst Carlson och Nils Edén. Den förre spelade en viss roll vid det liberala samlingspartiets bildande 1900 och framför allt i skolfrågan; han var en skicklig och ofta hörd talare men erövrade ej någon ledande ställning — »därför torde bl. a. en viss benägenhet för överlägsenhet i uppträdandet och ytlighet i argumenteringen ha utgjort hinder», yttrar G. Jacobson om honom i Sv. Biogr. Lexikon, däri överensstämmande med vad de liberala publicisterna Spångberg och Millqvist själva skrevo i sina samtida porträttalbum om honom. Varken som historiker eller politiker nådde han fullt upp i jämnhöjd med fadern. Edéns snabba karriär till utskottsordförande, statsminister och partiledare är det nog att blott erinra om.

Går man över till de naturvetenskapliga eller medicinska professorerna, ligger det nästan i sakens natur att deras fackliga utbildning, åtminstone sedan specialiseringen inom vetenskapen

framtvingsats, ej på samma sätt som de samhällsvetenskapliga disciplinerna meriterar för en allmänpolitisk ledarroll. De ha väl företrädesvis också invalts som rena fackmän eller såsom kulturpersonligheter; för en större politisk uppgift fordras utöver fackmannainsikterna särskild fallenhet och lidelse, helst också villighet att abstrahera sig från den egentliga livsuppgiften, och främst torde de båda sistnämnda egenskaperna ha saknats. På annat sätt har man också svårt att förklara, att så få vetenskapsmän i Sverige utanför samhällsvetenskaperna och teologien spelat en roll, jämförlig med exempelvis Clemenceaus eller nuvarande spanske konsejlpresidenten Negrins eller den schweiziske presidenten Deuchers (samtliga f. d. läkare) eller polske presidenten Moscickis (f. d. kemiprofessor) eller de finska statsministrarna Cajanders och Sunilas (f. d. jordbruksforskare).

Tar man del av den biografiska litteraturen och riksdagsprotokollen är det snart tydligt, att flertalet av de tidigare nämnda medicin- eller naturvetenskapsprofessorerna — av vilka flera dessutom tillhörde riksdagen en mycket kort tid — begränsade sin uppgift till fackmannens. Selander och Agardh hade bägge varit inflytelserika medlemmar av prästeståndet, och den senares reservation mot representationsreformen är ett historiskt aktstycke av lika stor betydelse för bedömandet av reformen som av reservantens klarsynthet och skarpsinne; bägge sysslade i tvåkammarriksdagen företrädesvis med bankfrågor, den förre som bankofullmäktig och den senare som bl. a. vice ordförande i bankoutskottet. De liberala Fock och Nordenskiöld, som bägge deltagit på riddarhuset vid de sista ståndsriksdagarna, och av vilka den förre slutade som ålderspresident, nådde framskjutna ställningar: Fock var under åtta riksdagar bevillningsutskottets ordförande och riksdagens auktoritet i brännvinsfrågor, fastän hans hesa stämma enligt Marcellus ej förunnat honom någon eloquentia; den desto mer mullrande och temperamentsfulle Vegaledaren var ett par år på 80-talet konstitutionsutskottets vice ordförande och innehade presidieuppdrag även i särskilda utskott. Av de övriga torde Arrhenius, von Schoultz, Key, Styffe, Wijkander (särskilt), Richert och Juhlin-Dannfelt ha förvärvat sig en inom sina specialgebit inflytelserik position; Styffe hade t. o. m. vid sin debutriksdag en nyckelställning i ett viktigt ögonblick, nämligen i fråga om tackjärnstullen eller det för hela det planerade solidariska tullsystemet avgörande s. k. gångjärnet, i det

att andra kammarens och riksdagens beslut ansågs hänga på hans sakkunniga och auktoritativa votum. Och av liberalerna kring sekelskiftet på Stockholmsbanken gjorde sig Curt Wallis känd som en visserligen tillbakadragen men ideellt inriktad socialpolitiker och Knut Kjellberg, förhjälp av sin utomordentliga talegåva, som en av kammarens ledande kulturpolitiker, i denna roll överglänsande den ofta talande Warburg; tyngdpunkten i Gustaf Kobbs stillsamma politiska verkande kom att ligga på hans senare år, först som bankofullmäktig och därefter som riksgäldfullmäktiges förste deputerade. Vid bedömandet av ifrågavarande vetenskapsidkares riksdagsinsatser bör det ytterligare understrykas, att åtskilliga av dem såsom antingen tillhörande »intelligensen» eller dåtida yttersta vänstern mötte svårigheter att få utskottsplacering och därmed ett arbetsfält under en tid, då utskotten tillsattes enligt majoritetsregeln.

Efter det demokratiska genombrottet ligga händelserna oss nära i tiden och många politiserande professorer stå ännu mitt uppe i sin politiska verksamhet. Det kan därför räcka med blott en kortfattad uppräknig.

Inom högern var Trygger förstakammarledare till 1933, och 1935 valdes Gösta Bagge — med knappt 4 riksdagar bakom sig — efter Lindmans avgång till de förenade högerpartiernas ledare (dessutom vice ordf. i det nyinrättade utrikesutskottet). Om Clason, Kjellén och den åldrande Hjärne är förut talat. Vilhelm Lundström (1912/14), Carl Hallendorff (1914 B/17), Helge Almquist (1925/28 i andra och 1934 i första kammaren) samt Åke Hassler (1936) ha korta sejourer verkat i riksdagen. Claes Lindskog har haft mandat i andra kammaren fr. o. m. 1922, var ecklesiastikminister 1928/30 och tillhör riksdagens elegantaste debattörer. Carl Forssell (1930/37) var en frilans men främst en teknologisk fackman. Georg Andrén, en talare och debattör av hög rang, har som professor återinträtt i riksdagen 1938. Som högervilde både i andra kammaren 1909/11 och i första kammaren 1912/17 gick Thyren, innan han 1930 överraskade med att inträda i Ekmans andra regering som justitieminister; som talare var ju Thyren som allom känt är närmast sensationell i sin magistrala virtuositet, åtminstone för dem som första gången hörde honom, och vid många tillfällen samlade han intresset kring sig, men »vildelivet» gjorde det icke möjligt för honom att i de organi-

serade partiernas tidevarv kreera någon huvudroll, allra helst som hans retoriska färdigheter snart av de nyktert tänkande riksdagsmännen ansågos misstänkt stora.

Inom den borgerliga vänstern banade 1907/09 års rösträttsreform snarast vägen för nykterhetsrörelsens och de frireligiösas ledare. Edén svarade dock för den konstitutionella expertisen och Nils Alexanderson (1912/21, ordförande i vattenlagsutskottet 1918) för den juridiska; i mindre mån gäller detsamma om jordbruket och Paul Hellström, vilken under sin tjuguåriga riksdagsbana såsom Lantbruksakademiens sekreterare utnämndes till titulärprofessor och dog som jordbruksminister i Ekmans första ministär 1927. G. Kobbs och K. Kjellbergs »comebacks» äro förut nämnda. Johan Bergman, som till specialitet tagit nykterhets- och skolfrågor, har haft mandat 1918/19 A och sedan 1923; Martin Fehr (1923/30, en tid ordförande i det lilla liberala partiet men med sin viktigaste insats utförd i riksbanken som bankofullmäktig), Israel Holmgren (1925/33, i realiteten radikal vilde och känd för sina ofta telegramartat korta deklARATIONER i alla möjliga frågor), Åke Holmbäck (fr. o. m. 1937, tidigare konsultativt statsråd) och Bertil Ohlin (fr. o. m. 1938, med särskilt mandat som den frisinnade ungdomens ledare) fullborda det akademiska inslaget i den borgerliga vänstern, som oavvisligen trängdes tillbaka i betydelse under Ekmans—Hamrins tid, d. v. s. sedan Edén och Alexanderson lämnat riksdagen.

Bondeförbundets professorstreklöver, där dock intet »blad» är det andra likt, har spelat en roll, som ofta analyserats. Samtliga tre invaldes i första kammaren vid upplösningen 1919; C. A. Reuterskiöld har i nio år varit konstitutionsutskottets ordförande; K. G. Westman har i åtta år fungerat som andralagutskotts-ordförande och suttit i tre ministärer; Nils Wohlin slutligen (1928/33 högerman) var i tre år vice ordförande i bevillningsutskottet, har två gånger varit statsråd och har f. n. en framskjuten plattform som befolkningskommissionens ordförande.

Inom det socialdemokratiska partiet har det professorliga inslaget i förhållande till partiets numerär varit jämförelsevis litet och dessutom utan avgörande influens på dess aktionerande. Inslaget inskränker sig till Gustaf Steffen (1910/16), den under mandattiden till professor utnämnde Alfred Petrén (1912/36), Helge Bäckström (1912/21, riksgäldsfullmäktig), Vilh. Lundstedt (1929—), Östen Undén (statsråd första gången 1917, invald i riks-

dagen först fr. o. m. 1934, ordförande i utrikesutskottet) samt Gunnar Myrdal (1937—). De äldsta av dessa torde i hög grad ha dåvarande valbarhetscensus, som utestängde arbetare, att tacka för sitt inval; sedermera ha de ur kroppsarbetarnas led ofta utgångna redaktörerna haft ett tydligt försteg före partiets akademiker. En politisk roll ha endast Steffen, Undén och — ehuru mindre i riksdagen än utanför — Myrdal spelat; den individualistiske Lundstedts våldsamma vältalighet har dessutom många gånger anställt detonationer och erinrar ej så litet om Curry Treffenberg.

Främst tre slutsatser eller iakttagelser kunna knytas till »katalogens» senare del. För det första: Professorerna ha även efter det demokratiska genombrottet både kvantitativt och kvalitativt i hög grad satt sin prägel på den politiska utvecklingen, visserligen växlande från tid till annan och för olika partier och trots den relativt ringa kontingenten i det största partiet. Skulle man våga något jämförande omdöme, vore man benägen att hävda, att den akademiska bildningen snarast fått det något lättare nu än förr i riksdagen, sedan den forna och för professorerna svåraste konkurrensen från det då talrikt församlade ämbetsmannaståndet och näringslivet försvagats; likaså synes riksdagens egen, märk väl aldrig okritiska respekt för den högre utbildningen vara större än valmännens. För det andra är det anmärkningsvärt, hur starkt det akademiska fackmannainslaget utanför samhällsvetenskaperna avtagit, sannolikt beroende på de ökade fordringarna på vetenskaplig specialisering men även i någon mån på de borgerliga partiernas mandatminskning. För det tredje kan man registrera en tydlig förskjutning från de historiskt-statsvetenskapliga disciplinerna, som förhärskade under rösträttsstriderna, till de ekonomiska. Sedan Helge Almquist lämnat riksdagen, är ingen historiker placerad där (Nils Ahnlund var dock suppleant 1929/37 för Trygger), medan Bagge, Wohlin, Ohlin och Myrdal i var sitt parti företråda den i vår etatistiska stat dominerande samhällsekonomen, och professorskompetent i nationalekonomi är väl numera även f. d. filologidocenten Wigforss. Delvis har nog de ekonomiska vetenskapernas representation en enklare förklaring, nämligen ifrågavarande lärostolarnas relativt ansenliga tillväxt efter högskolornas tillkomst och expansion; endast C. G. Hammarskjöld, Leffler och Steffen från tidigare år kunna kallas för nationalekonomer av facket,

vartill kan läggas att Knut Wicksell före utnämningen till professor åtminstone 1890 kandiderade (i Stockholm) utan att ens finna nåd för valmötet, som tydligen fann hans fribytarnatur och paradoxmakeri för starka (det var på det valmötet som han på tal om det s. k. åtalsraseriet fällde de beryktade orden, att den vore nästan inte en hederlig karl, som icke suttit på Långholmen). I likhet med Torvald T:son Höjer (i en uppsats i Svensk Tidskrift 1936) måste man beklaga att växelverkan mellan arbetet inom samtidens politik och studiet av det förflutna nu synes ha upphört i vårt land i och med att historikerna försvunnit från riksdagen.

Innan man avger ett totalomdöme om den akademiska riksdagsrepresentationen, måste uppmärksamheten ytterligare fästas på två kategorier, episkopatet och övriga f. d. akademiker.

Representationsreformen var både till syftet och effekten ruinerande för prästeståndets fjärdepart av riksdagsmakten. Av de förut självskrivna biskoparna återkommo till tvåkammarriksdagen blott tre: A. N. Sundberg (1867/72 i andra och 1877/92 A i första kammaren) samt i första kammaren G. D. Björek i Göteborg (1867) och A. F. Beckman i Härnösand, sedermera i Skara (1867/72). Såsom biskopar ha därefter följande suttit i riksdagen: C. H. Rundgren i Karlstad (1871/72 och 1877/82), P. Sjöbring i Kalmar (1875/79, utnämnd 1876), Gottfrid Billing (1889/1906, 1908/12), E. Rodhe (1892 B/93 och 1895/1902), K. H. Gezelius von Schéele (1900/11) och O. Bergqvist (från 1912); nämnas må kanske även ordensbiskopen F. F. Grafström (1875/83) samt den hårt prövade Mariestadskyrkoherden J. A. Säve, som tre gånger var uppförd på professorsförslag och tre gånger på biskopsförslag utan att nämnas. Efter sin riksdagstid blevo L. Landgren (Härnösand), A. Th. Strömberg (Strängnäs) och Sam Stadener biskopar. Av de ovannämnda hade Beckman, Sundberg, Billing och von Schéele varit teologie professorer, medan Björek, Rundgren och Sjöbring tjänstgjort som docenter resp. adjunkt vid Uppsala universitet. Sundberg och Billing tillhöra tvåkammarsystemets absoluta förgrundsmän. När den kyrkolagsförfarne Beckman av sjukdom avsåde sig riksdagsmandat, skrev P. von Möller att »kammaren i honom förlorade en kunskapsrik och högt aktad ledamot». Av de övriga sutto endast den behårt konservative Rundgren och den smidigare von Schéele under någon nämnvärd tid i riksdagen.

gen; icke minst deras oratoriska förmåga garanterade dem en bemärkt plats. Under denna kategori böra även föras Västerås- och Linköpingsdomprosten C. W. Linder (andra kammaren 1876/81), tidigare professor i grekiska i Lund och i riksdagen tillhörande »intelligensens» flitigaste debattörer i uppgörelserna med lantmannapartiet, samt generaldirektör Otto Holmdahl (1925—), vilken varit uppförd på professorsförslag i praktisk teologi. Det må i detta samband framhållas det anmärkningsvärda i att det under tvåkammerssystemet dröjde ända till 1930-talet, innan någon teolog (biskoparna Stadener och Andræ) inträdde i statsrådet.

Av kategorien f. d. akademiker bör man först nämna de tre f. d. juristprofessorerna, statsminister Hj. Hammarskjöld, talmannen Ivar Afzelius och presidenten Samuel Annerstedt (den sistnämnde lagutskottsordförande, justitieminister i Boström I, ordförande i 1904 års skolutskott). En av pelarna i första kammarens protektionistparti, generaldirektör R. Åkerman — som dock ej skall ha ägt sonen-generallöjtnantens utförsågor — hade tidigare varit metallurgi professor vid Tekniska högskolan. Det matematiska och oratoriska geniet C. J. Malmsten, f. d. matematikprofessor och statsråd, satt som landshövding fyra år i första kammaren (1867/70) men synes ha saknat all ambition att bli även ett parlamentariskt geni. Tre generaldirektörer för sundhetskollegiet sedermera medicinalstyrelsen, i första kammaren Berzeliuslärlungen N. J. Berlin (1867/73) och A. T. Almén (1886/1902) samt i andra kammaren den älderstigne Magnus Huss (1873/74), hade tidigare varit medicine professorer och samtliga voro i ägo av stor fackmannaauktoritet i riksdagen, varjämte Almén var en av de politiskt mera framstående och slagfärdiga medlemmarna av första kammarens frihandelsminoritet. Till dessa bör läggas raden f. d. docenter med längre eller kortare akademisk tjänstgöring. Listan är lång och vi nämna här blott bruksägaren och publicisten C. F. Bergstedt, lantmannapartisten rektor P. A. Siljeström, landshövding Gunnar Wennerberg, universitetskansler G. F. Gilljam, presidenten Hans Forssell, kontraktsprosten W. Gumaelius, lektorerna Ragnar Törnebladh, G. Elowson, R. Darin, K. Starbäck och J. F. Nyström, fiskerimannen A. W. Ljungman, justitieråden E. Thomasson och Joh. Hellner, chefredaktören Karl Hildebrand, generaldirektör J. Juhlin, generalkrigskommisarien Ludvig Widell, kontraktsprosten A. Wallerius, statsrådet E. Wigforss, undervisningsrådet A. Thomson och rektor Ivar

Sefve fram till fysikerna bankofullmäktigen E. Björnsson och — som den sist invalde — Liljeholmschefen Harald Nordenson. Låt vara att de flesta av de förutvarande akademikerna efter att ha lämnat den akademiska miljön kanske något omformats av de nya arbetsuppgifterna och den nya omgivningen — deras insatser, och ej minst deras stil, måste delvis föras på den akademiska representationens konto.

I sin för elva år sedan utgivna bok »La république des professeurs» har Albert Thibaudet använt ordet »pédantocratie» för att rubricera den epok, då akademiker som Herriot, Blum och Painlevé syntes ta ledningen före advokaterna. Det befogade i hans karakteristik skall här ej dryftas. I Sverige ges det ej rum för tal om någon pédantocratie. I vår tvåkammarriksdag har ledningen alltid delats mellan olika samhällsklasser: jordbrukare, industrimän, ämbetsmän, på sistone även kroppsarbetare. Att den högre bildningen ej har något monopol framgår blott av ett så enkelt faktum, som att ingen statsminister sedan Sandler (1925/26) haft en akademisk proveniens. Det har varit ett särmerke och i regel också en styrka för svensk folkstyrelse, att den i så hög grad byggts på samverkan mellan skolade krafter och de dugligaste ur folkdjupet.

Syftemålet med ovanstående inventering har endast varit att — utan politiska värdesättningar av individuella riksdagsinsatser — söka visa det gottköpsmässiga i talet om professorernas bristande fallenhet för parlamentariskt arbete. Inventeringens fakta äro tydliga nog. Många av vår senaste riksdagshistorias yppersta personliga prestationer härröra från akademikerna. Å andra sidan skall man därför icke generalisera. Åtskilliga professorer ha nog aldrig eftertraktat att få uppbära den stora rollen utan inskränkt sin ärelystnad till att bli fackmän. Andra ha nog betraktat tiden i riksdagen blott och bart som ett intermezzo; även när deras energi på Helgeandsholmen kunnat vara stor ha de ändock i vetenskapen sett sin främsta livsuppgift. Ytterligare ha kanske några föredragit att få tänka fritt i stället för partimässigt rätt och glatt offrat det storpolitiska inflytande, som kanske eljest vinkat. Men naturligtvis har också ärelystnad ibland förbytts i grusade förhoppningar — för professorer såväl som för otaliga andra. Man bör med andra ord lägga rimliga perspektiv även på den akademiska representationen.